

OCHRONA KRAJOBRAZU W PLANOWANIU REGIONALNYM

BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO
URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO
WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Listopad 2009

Spis treści

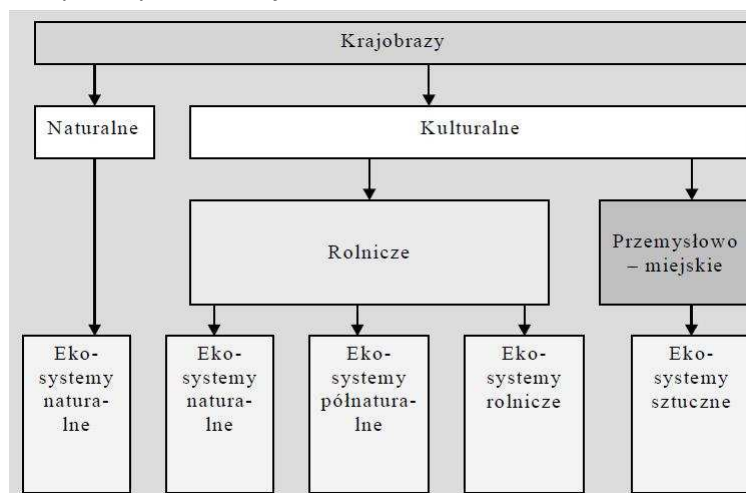
1. KRAJOBRAZU I JEGO FORMY	3
2. PRAWNE PODSTAWY OCHRONY KRAJOBRAZU W POLSCE	4
2.1. Europejska Konwencja Krajobrazowa	4
2.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2009 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	4
2.3. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody	5
2.4. Ustawa Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.	6
2.5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 o planowaniu przestrzennym (UoZiPP).....	6
2.5.1. Polityka przestrzenna na szczeblu krajowym	6
2.5.2. Polityka przestrzenna na szczeblu regionalnym.....	7
2.5.3. Polityka przestrzenna na szczeblu gminnym.....	7
3. DOKUMENTY ZAWIERAJĄCE ZAPISY O OCHRONIE KRAJOBRAZU W PLANOWANIU REGIONALNYM W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM.....	8
3.1. Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego 2008.....	8
3.2. Projekt Zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego.....	10
3.3. Prognoza oddziaływania na środowisko zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego.....	13

1. KRAJOBRAZU I JEGO FORMY

KRAJOBRAZ wg Encyklopedii Larousse'a to zewnętrzny wygląd powierzchni ziemi, której poszczególne elementy – rzeźba, gleba, klimat, wody, świat roślinny, zwierzęcy i człowiek - tworzą jedną całość.

Krajobraz ma określoną strukturę, spełnia pewne funkcje i posiada specyficzne wartości. W ujęciu wielkoobszarowym wyróżnia się *krajobrazy naturalne*, wykształcone pod wpływem środowiska (natury) i *krajobrazy kulturalne*, wytworzone pod wpływem oddziaływań człowieka.

Podział ten nie jest ostry, gdyż „czyste” krajobrazy naturalne praktycznie już w Polsce nie występują, a krajobrazy kulturalne obok oddziaływań człowieka są oczywiście kształtowane przede wszystkim pod wpływem środowiska. Najmniejszą jednostką strukturalno-funkcjonalną krajobrazu jest *ekosystem*. W uproszczeniu wyróżnia się cztery podstawowe rodzaje ekosystemów: naturalne, półnaturalne, rolnicze i sztuczne. Podział ten, tak jak w przypadku krajobrazów, nie jest ostry, gdyż poszczególne ekosystemy mogą na siebie „zachodzić”. Warto zauważyć, że ekosystemy naturalne mogą występować zarówno w krajobrazie naturalnym jak i w krajobrazie wiejskim, a nawet zupełnie wyjątkowo w krajobrazie przemysłowo-miejskim.

Podział krajobrazów i ekosystemów

Krajobraz kulturowy (antropomorficzny lub antropogeniczny) jest krajobrazem przeobrażonym, w którym widoczne są skutki działalności ludzkiej. Widać w nim zarys historii, a na jego „ukształtowanie i identyczność oddziaływały złożone czynniki, zarówno pierwotne, pochodne od twórców natury, jak i wtórne, będące wynikiem działalności człowieka” (E Kornecki). Krajobraz kulturowy stanowi łączne dzieło przyrody i człowieka. Odzwierciedla rozwój społeczeństwa i terenów osiedleńczych, kształtowanych z uwzględnieniem ograniczeń i ułatwień wynikających z ich otoczenia naturalnego oraz sił społecznych, ekonomicznych i kulturalnych. „Ustawa z dnia 23 lipca 2009 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” definiuje krajobraz kulturowy jako „przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”.

2. PRAWNE PODSTAWY OCHRONY KRAJOBRAZU W POLSCE

Ochrona krajobrazu nie oznacza jedynie tworzenia obszarów i obiektów chronionych na terenach o największych wartościach przyrodniczych, kulturowych i wizualnych. Ochrona krajobrazu to także kształtowanie harmonijnego i pięknego krajobrazu na całym obszarze.

W procesie kształtowania krajobrazu wskazane jest zwrócenie uwagi na różnice w porozumieniu komponentów i elementów krajobrazu. Podstawy prawne ochrony krajobrazu są zawarte w aktach prawnych dotyczących środowiska przyrodniczego i kulturowego, zawierających również liczne odniesienia do środowiska wizualnego.

2.1. Europejska Konwencja Krajobrazowa

Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. podkreśla, iż krajobraz pełni ważną rolę w publicznych zainteresowaniach dziedzinami kultury, ekologii i sprawami społecznymi oraz stanowi on zasób sprzyjający działalności gospodarczej i że jego ochrona, a także gospodarka i planowanie mogą przyczyniać się do tworzenia zatrudnienia.

W konwencji tej "krajobraz" jest to obszar postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich. „Ochronę krajobrazu” definiuje jako działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych, natomiast planowanie krajobrazu” jako skuteczne działanie perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów.

2.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2009 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Zabytek, zdefiniowany w powyższej ustawie, to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia. Ich zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Jako zabytki nieruchome podlegające ochronie wymienione są w art.6 tejże ustawy np.

- krajobrazy kulturowe,
- układy ruralistyczne,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni.

Ochrona zabytków może być realizowana przez:

- wpis do rejestru zabytków na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- uznanie za pomnik historii w rozporządzeniu Prezydenta RP,
- utworzenie parku kulturowego poprzez uchwałę rady gminy,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Jak widać, zabytkiem wcale nie muszą być obiekt czy zespół wpisany do rejestru wojewódzkiego konserwatora zabytków. Formą ochrony może być zapis w dokumencie planistycznym, jakim jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ochronę zabytków uwzględnia się w sporządzaniu i aktualizacji:

- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- strategii rozwoju województw,
- planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- studiów i analiz w opracowaniach powiatów,
- strategii rozwoju gmin,
- studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W opracowaniach tych uwzględnia się Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zobowiązuje Ministra Kultury do opracowania, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami), określa się rozwiązania niezbędne dla zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (opiekę sprawowaną przez właściciela lub posiadacza). W opracowaniach na poziomie gminy, w studium i planie miejscowym, uwzględnia się ochronę zabytków (między innymi zabytków wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, do prowadzenia której zobowiązani są: wójt, burmistrz, prezydent), gminny program opieki nad zabytkami oraz ochronę parków kulturowych.

2.3. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody

Ochrona krajobrazu kulturowego ma podstawy prawne w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochrona krajobrazu - w Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody. Wobec wielu przywołanych wcześniej definicji krajobrazu, warto przytoczyć znaczenie innych podstawowych pojęć istotnych dla naszego problemu, zdefiniowanych w Ustawie o ochronie przyrody:

ochrona krajobrazowa – zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu,

walory krajobrazowe – wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim rzeźbę terenu, twory i składniki przyrody ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka,

środowisko przyrodnicze - krajobraz wraz z tworami przyrody nieożywionej oraz naturalnymi i przekształconymi siedliskami przyrodniczymi z występującymi na nich roślinami, zwierzętami i grzybami,

tereny zieleni - tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym;

Krajobraz wymieniony jest w Ustawie o ochronie przyrody jako zasób wymagający ochrony polegającej na „(...) zachowaniu i zrównoważonym wykorzystaniu”. Jednym z celów ochrony przyrody jest właśnie „ochrona walorów krajobrazowych (...)”

Ustawa o ochronie przyrody identyfikuje następujące formy ochrony, które chronią krajobraz:

1. parki narodowe;
2. rezerваты przyrody;

3. parki krajobrazowe;
4. obszary chronionego krajobrazu;
5. obszary Natura 2000;
6. pomniki przyrody;
7. użytki ekologiczne;
8. zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;

Parki narodowe i rezerваты przyrody, wraz z ich otulinami, wyróżniają się szczególnymi wartościami naukowymi i kulturowymi, są objęte szczegółowym planem ochrony. Natomiast w parkach krajobrazowych i na obszarach chronionego krajobrazu głównym celem jest uchronienie przed zniszczeniem i degradacją wartości przyrodniczo-krajobrazowych, aby mogły spełniać funkcje turystyczne i rekreacyjne.

2.4. Ustawa Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.

Ochrona środowiska w zagospodarowaniu przestrzennym i przy realizacji inwestycji

Art. 71. pkt 1. wyraźnie podkreśla, iż zasady zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska stanowią podstawę do sporządzania i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, (...).

Punkt 3 tegoż artykułu uściśla zagadnienie ochrony krajobrazu: „przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych”.

2.5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 o planowaniu przestrzennym (UoZiPP)

Zasady polityki przestrzennej określa **Ustawa z dnia 27 marca 2003 o planowaniu przestrzennym**. W interesującej nas materii w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza:

- walory architektoniczne i krajobrazowe
- wymagania ochrony środowiska
- wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

2.5.1. Polityka przestrzenna na szczeblu krajowym

Na poziomie krajowym dokumentem określającym politykę przestrzenną państwa jest **Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju**, która uwzględnia „zasady zrównoważonego rozwoju kraju w oparciu o przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania” oraz określa między innymi wymagania w zakresie ochrony środowiska i zabytków, z uwzględnieniem obszarów podlegających ochronie, obszary problemowe o znaczeniu krajowym, w tym obszary zagrożeń wymagających szczegółowych studiów i planów.

2.5.2. Polityka przestrzenna na szczeblu regionalnym

Na poziomie regionalnym opracowywany jest – w celu określenia polityki przestrzennej województwa – **plan zagospodarowania przestrzennego województwa**, w którym uwzględnia się ustalenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Określa się w nim między innymi:

- system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa wprowadza się do planu miejscowego na określonych warunkach.

2.5.3. Polityka przestrzenna na szczeblu gminnym

W gminie, w celu określenia polityki przestrzennej gminy i lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, opracowywane jest **studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego**. Musi uwzględniać ono zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, ustalenia strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz ewentualnej strategii rozwoju gminy. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające m.in. z :

- * dotychczasowego zagospodarowania przestrzennego,
- * stanu ładu przestrzennego,
- * stanu środowiska, wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego,
- * stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków,

W kierunkach rozwoju określa się między innymi :

- * obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk,
- * obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustalenia studium są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, drugiego ważnego dokumentu planistycznego w gminie. Plan miejscowy określa przeznaczenie terenu, sposób jego zagospodarowania oraz kształtowania zabudowy, a przede wszystkim stanowi podstawę prawną działań zmieniających zagospodarowanie przestrzenne obszaru objętego granicami opracowania. W planie określa się obowiązkowo m.in.:

- zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego,
- zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Należy podkreślić, że sporządzenie miejscowego planu nie jest obowiązkowe (poza nielicznymi wyjątkami). Zarówno podjęcie opracowania, jak i określenie obszaru objętego planem zależy od samorządu lokalnego i ustalane jest uchwałą rady gminy.

Możliwość wykorzystania instrumentów planowania przestrzennego w ochronie krajobrazu upatruję w zapisach planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, określających politykę

przestrzenną województw i gmin. Są to dokumenty obligatoryjne, a ponadto muszą być kompatybilne.

3. DOKUMENTY ZAWIERAJĄCE ZAPISY O OCHRONIE KRAJOBRAZU W PLANOWANIU REGIONALNYM W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

L.p.	Dokument	Dział poświęcony ochronie krajobrazu
1	<i>Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego – Przyroda Ożywiona 2008</i>	➤ 9. Formy ochrony przyrody woj. lubuskiego ➤ 10. Synteza – najcenniejsze obszary i zagrożenia
2	<i>Projekt Zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego</i>	➤ 8. Kierunki polityki przestrzennej ➤ 9. Strefa przyrodnicza ➤ 12. Strefa Kulturowa
3	<i>Prognoza oddziaływania na środowisko zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego</i>	➤ 9.3 Krajobraz i ład przestrzenny

3.1. Opracowanie Ekofizjograficzne Województwa Lubuskiego 2008

Sporządzenie opracowania ekofizjograficznego do planu zagospodarowania przestrzennego województwa wynika z art. 72 ust. 4 ustawy – Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. z późniejszymi zmianami, w szczególności z dnia 19 lutego 2004 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 464 – art. 1 pkt 4 lit. c).

Opracowanie to ma na celu wspomóc planistów w zastosowaniu strefowania funkcjonalno – przestrzennego terenu województwa lubuskiego. To z kolei umożliwi odpowiednie przygotowywanie studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania oraz planów miejscowych zarówno na poziomie regionalnym - województwa, jak i lokalnym – poszczególnych gmin i mniejszych jednostek terytorialnych. Przygotowane dokumentacje planistyczne uwzględniające najcenniejsze zasoby przyrodnicze, również krajobrazowe, będą mogły na właściwym poziomie unikać konfliktów planowanych inwestycji z zasobami przyrody.

Poniższa tabela przedstawia formy ochrony przyrody w województwie lubuskim. Wynika z niej jasno, że ustanawianie form ochrony przyrody, a tym samym ochrony krajobrazu, na terenie województwa nie leży w kompetencjach marszałka województwa. Według ustawy o planowaniu i

zagospodarowaniu przestrzennym obowiązkiem marszałka województwa jest jedynie uwzględnienie w planie zagospodarowania przestrzennego województwa systemu obszarów chronionych, w tym obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Lp.	FORMA OCHRONY PRZYRODY	Liczba obiektów, w tym położone częściowo na terenie woj.	Pow. na terenie województwa [ha]	Organ tworzący wg ustawy	Nadzór wg ustawy
1.	parki narodowe	2 (2)	13 400	RADA MINISTRÓW	MINISTER WŁAŚCIWY DO SPRAW ŚRODOWISKA
2.	rezerваты przyrody	55	3 636	WOJEWODA lub MINISTER	WOJEWODA
3.	parki krajobrazowe	8 (4)	76 418	WOJEWODA	WOJEWODA
4.	obszary chronionego krajobrazu	38	440 166	WOJEWODA	WOJEWODA
5.	obszary Natura 2000	34 (17)	385 120	MINISTER	MINISTER WŁAŚCIWY DO SPRAW ŚRODOWISKA
6.	pomniki przyrody	1785	-	WOJEWODA lub RADA GMINY	WOJEWODA
7.	stanowiska dokumentacyjne	-	-	WOJEWODA lub RADA GMINY	WOJEWODA
8.	użytki ekologiczne	335	3 096	WOJEWODA lub RADA GMINY	WOJEWODA
9.	zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	6	14 899	WOJEWODA lub RADA GMINY	WOJEWODA

10.	ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów*	162	-	MINISTER lub WOJEWODA**	MINISTER WŁAŚCIWY DO SPRAW ŚRODOWISKA

* - w tym strefy ochrony ostoi zwierząt, roślin i grzybów dla gatunków wymienionych w rozporządzeniach.

** - minister określa gatunki podlegające ochronie oraz gatunki „strefowe”, wojewoda ustanawia strefy ochronne oraz może wprowadzić ochronę wybranych gatunków na obszarze województwa

3.2. Projekt Zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Projekt Zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego w rozdziale 8. „Kierunki polityki przestrzennej” określa jako jeden z priorytetów polityki przestrzennej województwa lubuskiego zabezpieczenie przestrzennych możliwości realizacji założeń takich jak (art. 1 ust. 2.2 i 2.3 UoZiPP):

- zasady rozwoju zrównoważonego i ładu przestrzennego poprzez ochronę i wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego oraz tradycji historycznej regionu

Rozdział ten mówi też, że „(...) wszystkie inwestycje liniowe ropy i paliw gazowych realizowane będą z uwzględnieniem minimalizacji negatywnego wpływu na środowisko naturalne, uwzględnione w każdorazowo opracowywanym dokumencie prognozy oddziaływania inwestycji sieci gazowej wysokiego ciśnienia na środowisko”.

W rozdziale 9. „Strefa przyrodnicza”, podrozdział 9.1 „Obszary i zasady ochrony przyrody” uwzględnia się obszary ochrony przyrody wchodzące w system przyrodniczych obszarów chronionych województwa lubuskiego (art. 39 ust 3.2 UoZiPP)

Na obszarze Województwa Lubuskiego (zgodnie z Opracowaniem Ekofizjograficznym Województwa Lubuskiego) formami ochrony przyrody są:

- 1) parki narodowe; (Drawieński Park Narodowy, Park Narodowy „Ujście Warty”)
- 2) rezerваты przyrody;
- 3) parki krajobrazowe;
- 4) obszary chronionego krajobrazu;
- 5) obszary Natura 2000;
- 6) pomniki przyrody;
- 7) stanowiska dokumentacyjne;
- 8) użytki ekologiczne;
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Jednym z istotniejszych programów, który uwzględnia zagadnienie ochrony krajobrazu, wpisanym do projektu zmiany PZPWL w podrozdziale 9.10 jest rządowy „Program dla Odry 2006’”. Celem Programu jest stworzenie efektywnego systemu przeciwpowodziowego, ochrona czystości wód i środowiska przyrodniczego, rozwój współpracy kulturalnej oraz transportu wodnego. Program ten zakłada m.in.:

- prewencyjne zagospodarowanie przestrzenne oraz renaturyzacja ekosystemów
- zwiększenie lesistości

Kolejnym zwróceniem się ku zagadnieniu ochrony krajobrazu w projekcie zmiany PZPWL jest przyjęcie w bardzo szerokim zakresie zapisów i wykorzystanie proponowanych kierunków działań zawartych w opracowaniu „Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego”. Problematyka ta szerzej omówiona jest w rozdziale 12. „Strefa Kulturowa”, np.: parki kulturowe, szlaki turystyczne, a także szlaki krajobrazowe stanowiące formę ochrony krajobrazu kulturowego zapisaną w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Bogactwo zasobów kulturowych, w dużej mierze nieprzekształconych układów przestrzenno-krajobrazowych, stwarza możliwości łączenia całego regionu, kraju, a nawet obszarów leżących poza granicą. Szlaki turystyczne tworzone w oparciu o zasoby kulturowe mogą łączyć się ze szlakami czy obszarami przyrodniczymi takimi, jak rezerваты, parki, a także pokrywać się, łączyć lub przecinać ze szlakami o różnej tematyce.

Wiele miejsca ochronie krajobrazu kulturowego poświęca się w podrozdziale 12.3

Obecny stan krajobrazu kulturowego w województwie lubuskim odzwierciedla niekorzystne zaszłości spowodowane zniszczeniami wojennymi 1945 roku, przeobrażeniami etnicznymi i społeczno-politycznymi po II wojnie światowej oraz długoletnimi zaniedbaniami w sferze ochrony zabytków i planowania przestrzennego. Złej gospodarce z przeszłości wtórują zachodzące obecnie negatywne procesy ekonomiczne powodujące degradację przestrzeni kulturowej – wynikające z modernizacji produkcji i nowych inwestycji. Towarzyszy temu porzucanie obiektów przemysłowych, często o wartościach zabytkowych oraz budowanie nowych obiektów produkcyjnych i handlowych, nierzadko dysharmonizujących otoczenie zabytkowych układów czy obiektów.

Wyeliminowanie w dalszej przyszłości, a zminimalizowanie w okresie lat 2009-2012, zaszłych w przeszłości deformacji krajobrazu kulturowego, a także zapobieganie nowym zagrożeniom, ma istotne, wielorakie znaczenie, w tym gospodarcze, zwłaszcza w obszarze gospodarki turystycznej i przemysłów kultury. W płaszczyźnie tej działalności plasują się także placówki muzealne.

Kwestia rewaloryzacji i rewitalizacji krajobrazu kulturowego, jako elementu gospodarki województwa, winna się splecać z polityką proekologiczną (w tym ochroną przyrody), przestrzenną i architektoniczną.

Włączenie zabytków w procesy gospodarcze województwa wymaga pogłębienia wiedzy o zasobach wszystkich grup i typów obiektów dziedzictwa kulturowego. Generuje to potrzebę pogłębionych badań i opracowań studyjnych, analitycznych i syntetycznych na temat zasobów, systemu informacji, monitoringu i zarządzania zabytkami.

Niezbędna potrzeba aktualnej wiedzy o zabytkach ujętych w rejestrze i ewidencji, jak też obiektach kwalifikujących się do takiego miana w kontekście zmiany definicji pojęcia zabytek, wymaga uzupełnienia braków w dokumentacji. Dotyczy to materiałów ewidencyjnych, studiów historyczno-urbanistycznych oraz opracowań analitycznych i syntetycznych. Opracowania te zaktualizują i wzbogacą bazę informacyjną o zabytkach, umożliwią również racjonalną opiekę nad nimi i właściwe zarządzanie.

Istniejące aktualnie rozpoznanie zasobów kulturowych województwa lubuskiego zawiera wiele luk i charakteryzuje się różnym stanem wiedzy w odniesieniu do poszczególnych grup zabytków. Najpilniejszą sprawą jest poszerzenie wiedzy o wartościach i stanie zachowania krajobrazu kulturowego wsi. W celu wykorzystania zabytków w procesach gospodarczych niezbędne jest rozpoznanie zasobu zabytków przemysłowych, sklasyfikowanie ich walorów oraz uwarunkowań konserwatorskich w przypadku adaptacji.

Materiały ewidencyjne, stanowiące podstawowe źródło wiedzy o zabytkach, wymagają aktualizacji i poszerzenia. Odnosi się to do zbierania informacji o aktualnym stanie zachowania zabytków, aktualizacji zapisów, wynikających z rezultatów badań i odkryć. Dotyczy także objęcia ewidencją określonych obiektów przemysłowych i technicznych po ich rozpoznaniu.

Skuteczne i kompetentne zarządzanie zabytkami, ukierunkowane na włączenie ich w procesy działań gospodarczych bez utraty walorów kulturowych, wymaga solidnej wiedzy czerpanej z nowoczesnej bazy informacji. Bazy danych o wojewódzkich zasobach kulturowych winny działać na wszystkich szczeblach administracji, a zawarte w nich informacje powinny być skomasowane na portalu internetowym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Rzetelna wiedza o zasobach i stanie zachowania dziedzictwa kulturowego daje podstawę do sprawnego zarządzania zabytkami, m.in. przez stosowanie narzędzi prawnych i ekonomicznych w kwestiach związanych z adaptacją i należyтым utrzymaniem obiektów zabytkowych. Ułatwia również prowadzenie profesjonalnych działań marketingowych.

Platforma internetowa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków winna stanowić główną bazę informacji o dziedzictwie kulturowym województwa zawierającą, aktualizowane na bieżąco, wszelkie dane o zabytkach. Pełne informacje o zabytkach określonych obszarów administracyjnych winny być zamieszczane na portalach internetowych samorządowych jednostek terytorialnych.

Skuteczna realizacja zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami rodzi konieczność podejmowania profesjonalnych działań marketingowych, odpowiadających wymogom współczesnego rynku. Powinny one obejmować takie zagadnienia, jak: organizacja systemu informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego, oferta turystyczno-kulturowa, oferta gospodarcza w sferze zabytków itp.

Wykorzystanie zabytków w rozwoju gospodarczym województwa lubuskiego ma podwójne znaczenie – rewitalizuje cenne kulturowo obiekty i podnosi atrakcyjność regionu w płaszczyźnie turystycznej. Tak w przypadku przestrzeni zurbanizowanej, jak i wiejskiej, wykorzystanie obiektów zabytkowych do współczesnych celów gospodarczych związane jest z ich odbudową lub konserwacją, a to działa korzystnie na wizerunek regionu. Działania podejmowane w tym zakresie mają wymiar wielowarstwowy – od planowania i programowania, poprzez procedury inwestycyjne, do efektu finalnego i zagospodarowania zabytków nieużytkowanych.

Do znacznej liczby nieużytkowanych zabytków rezydencjonalnych dołączyły w ostatnim czasie zespoły budowli przemysłowych nieprzydatnych do celów produkcyjnych ze względów technologicznych. Zagospodarowanie opuszczonych pałaców i dworów wymaga skoordynowanych działań samorządów terytorialnych i służby konserwatorskiej. Poszukiwanie inwestorów za pośrednictwem mediów i nośników elektronicznych powinny, obok informacji o obiekcie, podawać też możliwości przyznawania ulg, kredytów itp. W odniesieniu do obiektów przemysłowych powinny być stosowane pewne odstępstwa od rygorów konserwatorskich.

Ustawowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków polegają głównie na utrzymywaniu obiektów w należyтым stanie, remontowaniu ich, konserwacji elementów plastycznych, estetycznym

utrzymaniu otoczenia itp., w wypadku obiektu nieużytkowanego – jego zabezpieczenia bądź odbudowy.

3.3. Prognoza oddziaływania na środowisko zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego

Obowiązek wykonania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika z artykułu 46 Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. Nr 199, poz. 1227 z dnia 7 listopada 2008r.).

Podrozdział 9.3 „Krajobraz i ład przestrzenny”

Analiza przeprowadzona w ramach prognozy pozwala stwierdzić wysoki stopień zgodności projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego z założeniami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej w kwestii ochrony i planowania krajobrazu i pomimo tego, iż w projekcie zaproponowano cele i kierunki rozwoju przestrzennego skupiające się na rozwoju gospodarczym, infrastrukturalnym i poprawie poziomu życia mieszkańców województwa, to Plan ma szansę pośrednio przyczynić się do podniesienia wartości krajobrazowych w regionie. Obok tych kierunków Plan zawiera także wytyczne, które mogą bezpośrednio wpłynąć na poprawę atrakcyjności krajobrazu, szczególnie na terenach poddanych silnej presji antropogenicznej oraz na powstrzymanie degradacji obszarów dotychczas niezniszczonych. Odnosi się to przede wszystkim do:

- wprowadzenia prawnej ochrony obiektów i obszarów wpisanych na listę ewidencyjną zabytków;
- uporządkowania gospodarki odpadami, szczególnie komunalnymi oraz zamknięcia i rekultywacji starych składowisk i likwidacji licznych tzw. dzikich wysypisk odpadów;
- prewencyjnego zagospodarowania przestrzennego oraz renaturyzacji ekosystemów;
- zahamowania dewaloryzacji środowiska oraz ochrony jego struktur i wartości;
- ochrony cennych przyrodniczo i kulturowo obszarów oraz sieci obszarów chronionych Natura 2000;
- rewitalizacji zdegradowanych obszarów wiejskich i miejskich;
- zalesiania gruntów rolnych najłabszej klasy i gruntów niewolnych;
- upowszechniania zadrzewień na terenach niewskazanych do zalesienia.

Plan zawiera jednakże sformułowania, zwłaszcza te z zakresu: modernizacji infrastruktury transportowej, zwiększenia dostępności komunikacyjnej regionu oraz udoskonalenia i rozbudowy infrastruktury technicznej i komunalnej, poprawiającej warunki życia i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej, które będą niekorzystnie wpływać na krajobraz. Można tu podać chociażby rozbudowę sieci energetycznej i gazowej, tworzenie intermodalnych węzłów transportowych, budowę nowych połączeń kolejowych i drogowych i inne. Znacząco na zmniejszenie walorów krajobrazowych województwa wpłynęłyby także budowa zespołu energetycznego w rejonie Gubina, w skład którego wchodziłyby kopalnie odkrywkowe węgla brunatnego i elektrownia. Jak wiadomo kopalnia ta miałaby charakter odkrywkowy. Doprowadziłaby zatem do bardzo dużej dewastacji powierzchni ziemi, najczęściej nieodwracalnych zmian w architekturze krajobrazu i obniżenia atrakcyjności przyległych terenów na wiele lat. W dłuższej perspektywie czasu prawidłowo zrehabilitowane tereny pokopalniane mogłyby zwiększyć wartość tych terenów, m.in. dzięki powstaniu zbiorników w wyrobiskach końcowych, budowie stoków narciarskich itp.

Podsumowując, analiza oddziaływania na krajobraz przyjętych kierunków rozwoju wykazuje równowagę wpływów. W przypadku niektórych celów i kierunków rozwoju wystąpią jednak wyraźne zagrożenia, dla których projekt Planu nie wskazuje działań kompensacyjnych. Formułuje jedynie ogólną zasadę unikania przekształceń przestrzennych, mogących zagrażać wartościom krajobrazowym. Warto zatem zwrócić uwagę, aby stosowano ją zwłaszcza w odniesieniu do kierunków znacząco oddziałujących na krajobraz.

W przypadku ładu przestrzennego projekt Zmiany Planu określa natomiast dosyć wyraźne kierunki działań, mogące wyraźnie poprawić ten komponent środowiska, choć w głównych celach nigdzie nie pojawia się to sformułowanie. Autorzy Projektu Zmiany Planu posługują się najczęściej pojęciem: „struktury przestrzennej”, ustalając w celach potrzebę jej optymalizacji. Analiza i ocena Planu wskazuje jednak, że poprzez określone wytyczne dla wielu dziedzin aktywności gospodarczej Plan przyczyni się do wyraźnej poprawy ładu przestrzennego, przede wszystkim przez realizację takich postanowień jak:

- waloryzacja funkcjonalno-przestrzenną jednostek terytorialnych;
- wyznaczenie specjalnych stref dla aktywności ekonomiczno-gospodarczej dla wybranej branży, m.in.: leśnej, rolnej, opartej o wydobycie surowców naturalnych;
- wydzielenie gruntów pod drogi publiczne, budowy, utrzymania oraz wykonywania robót budowlanych na potrzeby tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i infrastruktury informatycznej;
- rozwój osadnictwa regionu w preferowanych kierunkach;
- zapewnienie warunków lokalizacyjnych umożliwiających realizację zespołów mieszkaniowych o zróżnicowanej formie, wraz z usługami towarzyszącymi;
- działanie administracji gmin w zakresie zagospodarowania przestrzeni w oparciu o plany miejscowe określające zasady zagospodarowania przestrzeni, uwzględniające zarówno przyjętą politykę przestrzenną gmin jak i warunki kształtowania infrastruktury technicznej przy respektowaniu zasady „rozwoju zrównoważonego”;
- zwiększenie restrykcyjności warunków zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach dolin rzecznych i podmokłych;
- ograniczenie niekontrolowanej urbanizacji bez zapewnienia infrastruktury wodno-kanalizacyjnej;
- przeciwdziałanie rozpraszaniu się osadnictwa wiejskiego;
- dbałość o łączność sieci ekologicznej miasta z zewnętrznym systemem ekologicznym.

Spójność celów i kierunków projektu Zmiany Planu z celami polityki ekologicznej oraz oddziaływania ustaleń Planu na komponenty środowiska stawiają ład przestrzenny na pozycji uprzywilejowanej, dzięki czemu w przypadku realizacji tych zamierzeń widoczny będzie korzystny bądź też bardzo korzystny wpływ na rozpatrywaną sferę środowiska.

